

VALLÁS A POLITIKAI MEZŐBEN A RENDSZER- VÁLTOZÁS UTÁNI MAGYARORSZÁGON¹

*A hívő keresztények politikai preferenciái: vannak-e alternatívái
a nemzeti elkötelezettségű pártoknak?*

Amennyiben a vallás kelet-közép-európai társadalmak politikai stabilitásának létrejöttére gyakorolt hatását kívánjuk feltárni, a politikai és ezen belül a pártpolitikai mező vizsgálata elengedhetetlen. A posztkommunista országok politikai térképét vizsgálva megállapítható az, hogy a kereszténydemokrata vagy keresztényszocialista pártok szerepe a pártpolitikában Nyugat-Európával összehasonlítva szignifikánsan alacsonyabb. Magyarország esetében látható az, hogy az átmenet éveiben (1990-94) a nemzeti-keresztény pártok jelentős szavazói bázist tudtak kiépíteni, ami azonban az egymást követő választásokon jelentős mértékben erodálódott, elvezetve odáig, hogy az elkötelezetten katolikus Kereszténydemokrata Néppárt belső törésvonalai mentén szétszakadva, ki is hullott a parlamentből. Ahogy a lenti táblázatból kitűnik, a kilencvenes években a nemzeti-keresztény elkötelezettségű pártok fokozatosan marginalizálódtak, elvesztették támogatóikat.

	1990	1994	1998
Magyar Demokrata Fórum (MDF)	164	38	17
Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP)	21	22	-

1. A kereszténydemokrata pártok parlamenti mandátumainak alakulása Magyarországon 1990-98

A kétezres évektől lehetünk ismételten tanúi a keresztény világnézeti szemlélet erősödő jelenlétének a magyar politikai életben - bár már az első Orbán-kormány nemzeti konzervatív arculatának fontos eleme volt a kereszténydemokrata elköteleződés – mégis az elmúlt évtized hozta meg a keresztény-világnézeti politizálás igazi sikerét Magyarországon. Jelen tanulmány ezen folyamat vázlatos áttekintésére vállalkozik.

---

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

KERESZTÉNY JOBBOLDAL A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI MAGYARORSZÁGON

Ha a keresztény-világnézeti pártok szerepét vizsgáljuk a rendszerváltás folyamataiban és a demokratikus stabilizálódásban, egy árnyalt képet kell felfestnünk. Ami kijelenthető: a kereszténység értékrendje áthatotta a jellemzően nemzeti/konzervatív nagy rendszerváltó pártokat, és azok törekedtek a keresztény-világnézeti pártalakulatok integrálására.² A rendszerváltás időszakának legfontosabb keresztény világnézeti pártja a Kereszténydemokrata Néppárt, amely kezdetektől kiváló kapcsolatot ápol a Magyar Katolikus Egyházal, konzekvensen igyekszik képviselni az Egyház társadalmi tanítását. A KDNP 1989-es újjáalakulásától kezdve erős hangsúlyt helyezett a keresztény értékorientációra, jó viszonyt kiépítve a történelmi egyházakkal, azonban pártként nem tudott markáns arculatot kialakítani. Annak ellenére, hogy 1990-94 között tagja volt a kormányzó koalíciónak, a 94-es választásokon sikerült az előzőhöz képest jobb eredményt elérnie (1990 - 6,46%, 1994 - 7,03%), azonban a belső feszültségek lassan erodálták a pártot. A belső harcok a kilencvenes évek végén oda vezettek, hogy a KDNP sem 1998-ban, sem 2002-ben nem tudott bejutni a parlamentbe, prominens politikusai a Fideszben illetve az MDF-ben folytatták pályafutásukat.

A 2002-ben lezárult persorozat után a KDNP története új alapokon folytatódott tovább. A párt 2006-ban lett stratégiai partnere a Fidesznek, ekkor került megkötésre az a szövetség, amely a két párt jelöltjeinek közös listán történő indításáról szólt. Többek között e szövetség eredményének tudható be az is, hogy az addig önállóan, a Fidesz-MPSZ tág keretei között politizáló Magyar Kereszténydemokrata Szövetség (MKDSZ) a 2006-os választásokat követően egyesült a KDNP-vel, egy pártban tömörítve így a magyar kereszténydemokrácia két legjelentősebb irányzatát. A 2010-es országgyűlési választásokon aratott nagyarányú győzelem Fidesz–KDNP pártszövetség megerősödését is jelentette egyúttal. Semjén Zsolt a párt elnöke miniszterelnök-helyettes, nemzetpolitikáért felelős tárca nélküli miniszter lett és a KDNP olyan szimbolikus jelentőségű területek vezetőit adhatta, mint például az egyházügy vagy az oktatásügy. Semjén egy 2010-es interjúban ki is jelentette, hogy a KDNP-nek soha ilyen jelentős kormányzati pozíciója nem volt és „*a második Orbán-kormány szellemi értelemben is kereszténydemokrata értékek szerint kormányoz*”. Ha Mikola Istvánnak, Orbán egykori kereszténydemokrata miniszterelnök-helyettes jelöltjének a 2006-os kampányban sokat idézett szavait³ összevetjük a jelennel, a KDNP szerepét a kormány ideológiai pozícióinak kialakításában kiemelt fontosságúnak kell látnunk: „*Nem az történt, hogy a KDNP vette át a Fidesz eredeti programját, hanem a Fidesz nagyon örvendetes módon keresztényde-*

2 Nagy – Szilágyi 2012

3 „*A Fidesznek kereszténydemokrata párttá kell lenni. Ezért kötött szövetséget a KDNP-vel.... Elkezdődött egy ilyen megtérés. Nem megy gyorsan, de kínlódunk vele. Orbán Viktor azt mondta nekem: értsd már meg, hogy ez lesz a Kereszténydemokrata Néppárt. Mondtam neki: megértem, de akkor tegyünk is érte*” – részlet Mikola Istvánnak a Képmás című katolikus folyóirat estjén Szegeden, 2006. február 23-án elhangzott előadásából.

*mokrata irányba fejlődött*⁴ - fogalmazott Semjén Zsolt egy újságírói kérdésre válaszolva. Azaz a pártnak sikerült elérnie, amit 2003-ban Semjén pártelnökké választásakor mondott beszédében célul kitűzött: „*kovásának kell lenniük a hasonló értékrendű, formálódó szövetségnek*”⁵

A FIDESZ ÚTKERESÉSE A MAGYAR POLITIKAI ÉLETBEN

A Fidesz esetében a keresztény gyökerek és a keresztény elkötelezettség kérdésköre problematikusabb, különösen a párt korai történetének tükrében. A Fidesz a kilencvenes évek elején – a mindig egyház-konform KDNP-vel szemben - harcosan kiállt az állam és az egyház elválasztása mellett, egy világnézeti semleges oktatási rendszer létrejöttét támogatta, az egyházi tulajdon reprivatizációját elutasította és az egyházak vezetőinek átvilágítását követelte (Enyedi 2004).

2000-ben az akkor még a miniszterelnök egyházpolitikai főtanácsadójának pozíciójában nyilatkozó Balog Zoltán a Népszabadságnak adott interjújában utasítja vissza, hogy a Fidesz valaha is vallásellenes lett volna. „*Antiklerikális megnyilvánulások korábban csakugyan előfordultak a Fideszben, de soha nem volt ateista párt*” - állítja⁶. Példaként említ több alapító tagot, aki vallásos nevelést kapott, így Áder Jánost és Szájer Józsefet, akik katolikus polgári családban nevelkedtek vagy Kövér Lászlót, akinek magatartásában „protestáns attitűdöket” vélt felfedezni. A fentieket bizonyítandó említhetjük még Sasvári Szilárdot a párt egyik alapító tagját, aki 1988-1992 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem levelező tagozatán teológiát tanult vagy a szintén alapítók közé tartozó Németh Zsoltot, mint aki számos szállal kapcsolódik a reformátusokhoz, 1995-től a Királyhágómelléki Református Egyházkerülethez tartozó Erdélyi Gyülekezet főgondnoka majd tiszteletbeli főgondnoka.

Az 1994-től, az Antall- és a Boross-kormány választási kudarca után a Fidesz vállalta magára azt a feladatot, hogy felépítsen egy olyan modern jobboldali pártot, amely kormányra juthat az 1998-as választásokon. A jobboldali tábor egyesítéséhez a történelmi egyházak meggyőzésére és bizalmának a megszerzésére volt szükség, illetve az addigi antiklerikális retorikai és politikai pozíciók teljes körű felszámolására, aminek az érdekében a Fidesz megáévé tette a hagyományos jobboldali egyházpolitikai nézeteket, elfogadva és támogatva a követelések többségét (Enyedi 2004). Ez oda vezetett, hogy az 1998 és 2002 közötti kormányzati ciklusban a Fidesz retorikájában uralkodó elemmé vált a kereszténységre, a keresztény értékrendre való hivatkozás⁷. A történelmi egyházak támogatása növekedett és számos „gesztusértékűnek” tekinthető intézkedés (pl.

4 „*Semjén: jó és kiegyensúlyozott a kormányzati együttműködés a Fidesszel*” MTI hír 2010. november 19.

5 „*KDNP országos választmány - pártelnök Semjén Zsolt*” MTI hír 2003. június 28.

6 Balog Zoltán: A Fidesz visszatalált a vallási gyökerekhez. A miniszterelnök egyházpolitikai főtanácsadója nyilatkozik. Népszabadság, 2000/58.

7 Egy 2006-os beszédében Orbán Viktor azt mondta, hogy nagyban Balog Zoltán református lelkész munkájának köszönhető az, hogy a polgári oldalon hangsúlyosan megjelent a keresztény értékrend. [http://hvg.hu/itthon/20061220_orban_balog]

a vallásszabadságról és az egyházakról szóló törvény kisegyházak számára hátrányos módosítására tett kísérlet, az egyházi esküvők állami elismerése kérdésének napirenden tartása, templomfelújítások, a milleniumi ünnepek vallási tartalmakkal való megtöltése stb.) révén sikerült nagy bizalmi tőkét felhalmozni a vallási mező legjelentősebb aktorainak körében.

A FIDESZ POLITIKÁJÁNAK PERSZONALIZÁCIÓJA

A pólus- és ideológiaváltás mellett (Csizmadia 2006), a kilencvenes évek közepe a Fidesz politikájának erős perszonalizációját is elhozta, a párt elmozdulását egy vezérközpontú irányítás irányába, Orbán Viktor személyének előtérbe kerülésével. Kiss Balázs (Kiss 2003) mutat rá Orbán tudatos arculatépítésére, arra a stratégiára, amely a 1998-2002 közötti időszakban a kormányfőt egy napi politikai csatározások felett álló, a párttól és a kormánytól is kvázi független entitásként igyekszik bemutatni. Ebben az időszakban tevődik át a hangsúly a pártpolitika helyett a kormánypolitikára (Körösnéyi 2003) és válik mindenkinél jobban láthatóvá ennek az politikának a fő hordozója, a miniszterelnök. A perszonalizáción túl a mediatizáció és a popularizáció jellemzi leginkább az 1995-ös fordulatot követő éveket.

Az első Orbán-kormány idején a miniszterelnök rendszeres résztvevője egyházi szertartásoknak (jellemzően erős média-jelenléttel), számos alkalommal mutatkozik a történelmi egyházak képviselőinek társaságában, nyilatkozataiban visszatérő elem a kereszténység nemzet- és országépítő szerepének kihangsúlyozása, retorikai csomópontokként bukkannak fel a keresztény értékorientáció elemei beszédeiben. Ebben az időszakban a nyilatkozatai még kevésbé személyesek, a kereszténység, mint a személyes életvitelt befolyásoló tényező vagy mint kiemelt referenciapont, kevésbé kap hangsúlyt. Jellemzőes példa a 2000 decemberében, az Új Ember hetilapban megjelent interjú⁸ ami az egyértelmű kereszténység melletti kiállása ellenére („*Nincs kétségem afelől, hogy Magyarország és kereszténység, a magyarok és a történelmi egyházak egymástól nem választhatók el*”) valahogy mégis súlytalan tud maradni, és inkább a felkészült politikus szólal meg, mint a tanúságtévő, hívő ember („*A karácsony különösen fogékonyra tesz bennünket mindarra, aminek láttán érezhetjük: bizonynal létezik egy ember feletti szándék, amely rajtunk keresztül okosan és gondviselően igazgatja a világot*”).

2005 decemberében a Keresztény Értelmiségi Szövetség (KÉSZ) kaposvári csoportja és a Polgári Magyarországért Alapítvány szervezésében létrejött közönségtalálkozón⁹ beszélgetett Orbán Viktor Balás Béla kaposvári püspökkel és Balog Zoltánnal „*a kereszténységről, közéletéről, az országról, Magyarországról és az Isten országáról*”. A beszélgetés időzítése a 2006-os választásokat megelőző advent időszakára esett, a hangvétele mindvégig személyes volt: lényegében Orbán pályájának legfontosabb tanúságtétele

⁸ Egyre nagyobb hittel - Beszélgetés Orbán Viktorral ünnepről, magyarságról, kereszténységről. Új Ember 2000. december 24-31. LVI. évf. 52-53.

⁹ <http://www.civiljuttub.hu/play.php?vid=6785#.UGKb8K61B11>

hangzott el itt. A miniszterelnök-jelölt felvázolta keresztény „pályaképét” – keresztény családba született, vallásos nagyszülők, vallástalan fiatalkor majd a hívó katolikus feleség hatására meginduló belső változások – a hit felé fordulás. A személyes hit-történet keretében, már a beszélgetés első felében megjelenik az elhívattatás motívuma: *„nekem az országot kell építenem, kis o-val, az országot – ami a magyar nemzet e világi országa –, és nagy O-val is, az országot, Isten országát, és ez a magasabb rendű célja és értelme annak, amit teszek”*¹⁰. Egyértelműen a legnagyobb lélekszámú keresztény felekezetnek tett gesztusként értelmezhető a következő mondatai: *„Lassan kezdem megérteni, bár református vagyok, hogy az ember akkor a legerősebb, amikor térden áll”*¹¹. Az idézett interjú Orbán keresztény hitvallásának foglatatát tartalmazza és az sem véletlen, hogy egy kifejezetten katolikus közönség előtt beszél először szélesebb körben személyes érzéseiről, élményeiről, vallási elkötelezettségéről. Az interjú kiválóan alapozza meg a vívódó, sokszor elbizonytalanodó, de hitéből folyton erőt merítő felekezetek feletti kereszténydemokrata politikus képét.

A 2006-os választási vereséget követően Orbán vallási retorikája személyesebbé válik úgy, hogy emellett prófétai víziók, néha apokaliptikus hangok is megjelennek beszédeiben. A politika dimenziójában a Jó és a Rossz kozmikus háborújának színterét látja, a két egymást követő választáson elszenvedett vereség próbatétel: *„Nem az ellenfél programja, nem az eszméi kerekedtek fölénk, valójában a pénzük vert meg bennünket. (...) A helyzet úgy áll, hogy a sok pénz legyőzte az Igazságot”*¹². Magának a várbeli beszédnek a hangvétele alapvetően optimista, küzdelemre szólítja fel a híveit, hogy ne nyugodjanak bele a történésekbe, ne fogadják el a vereséget – az egész beszéden végigvonul a harc, a háború analógiája.

Az ellenzéki évek alatt is tudatosan folyik az egyházakkal kötött szövetség erősítése. Egy 2008-as konferencián így fogalmaz: *„Kellenek olyan lelki vezetők, akik nevén nevezik a jót, és nevén nevezik a gonoszt, és nem mossák össze őket. Én biztos vagyok benne, hogy lesz még olyan közélet Magyarországon, amelyik ezt a segítséget észreveszi, értékelné tudja, és valójában társat lát az egyházban”*¹³. Ebben a beszédében egyértelműen a Fidesz-KDNP támogatására hívja fel az egyházakat, új szövetséget ajánlva nekik.

Az elhívatottság érzetének egy sajátos kifejeződése a 2012. húsvétján az Új Embernek adott interjújában érhető tetten. Itt Orbán a saját illetve a kormányzat tudatos értékvalasztásból eredő harcát, globális jelentőségűvé terjeszti ki:

„Európa szellemi világában ma fölényben vannak, akik úgy gondolják, hogy a nemzeti gondolkodásmódtól és a szuverenitástól a nemzetközi és nemzetek feletti irányba kell haladni. Ennek része, hogy a teremtés jegyében létrejött keresztény családmodellt egy

¹⁰ <http://nol.hu/archivum/archiv-428887>

¹¹ Uo.

¹² Orbán Viktor beszéde 2006. május elsején a budai várban [<http://hvg.hu/valasztas2006/20060501fideszvarmajl>]

¹³ Az ország lelke és az egyház – Megnyitó beszéd, Orbán Viktor, 2008 április 2. [http://2007-2010.orbanviktor.hu/hirek_list.php?item=269]

számunkra zűrzavarosnak tűnő világ felé akarják terelni. Másként fogalmazva: a hit, a vallás és a teremtés rendjét a vallástalanság és a tudományos világfölfogás – az istentelen kozmosz felé terelik. Ebben a környezetben van egy európai ország, melynek egyes korábbi vezetőitől megszokta a világ, hogy együtt úsznak az árral. Ma viszont az uralkodó közfelfogással ellentétes irányba haladunk: nekünk az európai civilizációról és kultúráról más értelmezésünk, fölfogásunk van”¹⁴.

Habár az a különutas szemlélet, amelyet 2010 óta a kormányzat képvisel, néhol eltér a modern nyugati kereszténydemokrata pártok gyakorlatától (Casanova 1995), az orbáni kormányzat elkötelezettsége a centrista erőtér iránt megóvja bármilyen szélsőség felé történő elbillenéstől és az egyház társadalmi tanításával ellentétes álláspontok képviselésétől. Az a „kovász” amelyet Semjén Zsolt a KDNP-ben lát a pártszövetségben, a fentiek alapján betöltötte szerepét: a kereszténydemokrata értékrend felvállalása sokkal inkább tűnik tényleges világnézeti elkötelezettségnek, mint egy pragmatista választás vagy politikai marketing eredményének. Orbán Viktor személye is hasonló megítélés alá esik, a vezérelvű demokrácia működési dinamikáinak sajátosságaihoz tartozik a vezető imázsának tudatos formálása és a magyar viszonyok között Orbán Viktor szerepe a nemzet- és felekezetek feletti, megfontolt keresztény politikusé lett.

*Szilágyi Tamás
adjunktus, GFF*

---

14 „A magyar ügy nem véletlenül vált ki rokonszenvet” Ünnepi beszélgetés Orbán Viktor miniszterelnökkel. Új Ember 2012.04.08-15. [http://ujember.hu/index.php?option=com_k2&view=item&id=18918:%E2%80%9Ea-magyar-%C3%BCgy-nem-v%C3%A9letlen%C3%BCI-v%C3%A1llt-ki-rokonszenvet%E2%80%9D]

IRODALOM

Casanova, José (1995) Vallás és közösség Kelet és Nyugat-Európában. In: 2000. fi. 1995/4. pp. 6–11.

Csizmadia Ervin (2006) „Politikai vezetők és politikai környezet II.: magyar miniszterelnökök egy változáselmélet tükrében”. *Politikatudományi szemle* XV. évfolyam 2006. 4. szám, p. 5–40

Enyedi Zsolt (2004) „A voluntarizmus tere. A pártok szerepe a törésvonalak kialakulásában”. *Századvég*, 33. szám.

Juhász Valéria – Máté-Tóth András (2004) Vallási Közösségek az Írott Sajtóban. Jatepress, Szeged.

Kiss Balázs: Kampány és tabloidizáció. A perszonalizáció jelensége In: Sárközy Erika – Schleicher Nóra (szerk.): Kampánykommunikáció, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003, pp. 9-40.

Körösenyi András (2003): „Politikai képviselet a vezérdemokráciában.” *Politikatudományi Szemle*, 4. 5–22. pp.

Nagy Gábor Dániel – Szilágyi Tamás (2012) „Szavazhat-e a hívő katolikus a FIDESZ-KDNP-re 2012-ben? Gondolatok Tomka Miklós cikkéről kortárs kontextusban” in. Vallás a keresztény társadalom után. Tanulmányok Tomka Miklós emlékére szerk: Földvári Mónika és Nagy Gábor Dániel. Belvedere Meridionale: Szeged